

Analiza syntetycznych cech krajobrazu – tradycji, tożsamości i swojskości na obszarze województwa mazowieckiego

Alina Maciejewska, Łukasz Kuzak

STRESZCZENIE

Celem artykułu było przedstawienie wyników badania ankietowego dotyczącego rozpoznania i oceny syntetycznych cech krajobrazu w postaci tradycji, tożsamości i swojskości, przeprowadzonego na obszarze województwa mazowieckiego.

Celem badania była identyfikacja obszarów wyróżniających się lokalną i regionalną tradycją, kultywowaniem obrzędów i zwyczajów, występowaniem przywiązania ludności do miejsca, czy szczególnie i charakterystycznymi cechami składników materialnych, będących detalami przestrzeni dla badanych jednostek administracyjnych, a także pozyskanie informacji na temat materialnych, jak i niematerialnych dowodów tradycji.

Dokonano także rozpoznania i oceny syntetycznych cech krajobrazu, tj. tradycji, tożsamości i swojskości, wskazanych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych. Badanie to wykonano wśród mieszkańców województwa mazowieckiego i objęło swoim zasięgiem wszystkie jednostki administracyjne NUTS 5 (gminy).

Badania zrealizowano za pomocą kwestionariusza-ankiety opracowanego przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, przy wykorzystaniu czterech metod przeprowadzania badań ankietowych – CAWI, CATI, CAPI, PAPI. Sumarycznie zgromadzono w ten sposób 6 160 odpowiedzi. Na ich podstawie dokonano analizy uzyskanych danych pod względem struktury oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz podano wartości wskaźników tradycji, tożsamości i swojskości dla każdej gminy w województwie. Wyniki badania zostały zestawione z przeprowadzoną wcześniej analizą materiałów zastanych (*desk research*).

Na podstawie badań stwierdzono występowanie dużego przywiązania do tradycji w gminach stanowiących centra swoich regionów etnograficznych, ośrodkach rozwoju lokalnego folkloru oraz znacznie niższego poziomu w gminach miejskich i miejsko-wiejskich województwa mazowieckiego. Jednocześnie znaczna większość mieszkańców województwa mazowieckiego odczuwa związek ze swoim miejscem zamieszkania. Nie oznacza to jednak, że podobnie kształtuje się poziom uczestnictwa w życiu społecznym swojej miejscowości. Wyraża się to poprzez umiarkowany stopień zaangażowania, a w dużych miastach brak jakiegokolwiek zainteresowania sprawami lokalnej społeczności.

Słowa kluczowe: badanie ankietowe, cechy syntetyczne krajobrazu, tradycja, tożsamość, swojskość, audyt krajobrazowy, województwo mazowieckie

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, jako wytwór cywilizacji, przejawia się praktycznie we wszystkich aspektach współczesnego świata.

Bieżące rozważania teoretyczne oraz działania praktyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego są odbiciem zmieniających się w ostatnich latach poglądów i tendencji. Dlatego też zbiór obiektów uznawanych za elementy dziedzictwa uległ znacznemu rozszerzeniu. Ponadto od przełomu tysiąclecia ochrona dziedzictwa naturalnego oraz kulturowego stała się ważnym elementem planowania przestrzennego i gospodarki przestrzennej, nie tylko w Polsce, lecz również w krajach europejskich [Smith 2006, s. 45; Maciejewska, Geppert, Kupidura 2017, s. 9; Maciejewska, Wendland, Kuzak 2021, s. 80].

W 1999 r. Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego wyznaczyła „mądre zarządzanie dziedzictwem naturalnym i kulturowym” jako jeden z głównych celów polityki przestrzennej krajów Unii Europejskiej. W 2000 r. Europejska Konwencja Krajobrazowa ustanowiła dla krajów Rady Europy cel „zintegrowania krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania przestrzennego i urbanistycznego i własną polityką kulturalną, środowiskową, rolną, społeczną i gospodarczą, jak również z wszelką inną polityką, która bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje na krajobraz” (Art. 4d). Dlatego też dużym wyzwaniem stała się integracja dziedzictwa z systemami planowania oraz gospodarką przestrzenną [Graham, Howard 2008, s. 45; Nijhuis, Lammeren van, Antrop 2011, s. 17; Czarnecka, Kuzak, Maciejewska 2020].

Według Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS ochrona dziedzictwa historycznego obejmuje cztery działania: ochronę, konserwację, waloryzację i zarządzanie [ICOMOS 2011]. W przyjętej w 2000 r. konwencji Rady Europy skierowano uwagę na krajobrazy kulturowe i nałożono na sygnatariuszy obowiązek ich ochrony, zagospodarowania i planowania [*Europejska Konwencja Krajobrazowa*, Florencja 2000].

W obydwu dokumentach oraz w literaturze przedmiotu podkreśla się, że w przypadku historycznych krajobrazów miejskich sama ochrona i konserwacja nie jest już dłużej wystarczającym rozwiązaniem [Kłosek-Kozłowska 2007, s. 7]. Według A. Geppert [Maciejewska, Geppert, Kupidura 2017, s. 15] najważniejszym instrumentem w ochronie dziedzictwa staje się planowanie, pod warunkiem, że jest dobrze zintegrowane z tradycyjnymi instrumentami ochrony. Jej zdaniem, dobrym przykładem takiej integracji jest system obowiązujący we Francji, która ma i kultywuje długą tradycję ochrony swojego dziedzictwa.

Europejska Konwencja Krajobrazowa stała się obowiązującym dokumentem w naszym kraju. Celem Konwencji jest promowanie ochrony, zarządzania i planowania krajobrazu.

Cel badań

Wychodząc naprzeciw zapisom Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, m.in. „uznania krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi”, podjęto badania na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego.

Celem badań było rozpoznanie i ocena syntetycznych cech krajobrazu, tj. tradycji, tożsamości i swojskości, wskazanych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych na terenie województwa mazowieckiego w jednostkach administracyjnych poziomu NUTS 5.

Realizacja badań pozwoliła na pozyskanie informacji na temat materialnych, jak i niematerialnych dowodów tradycji, w postaci kultywowania obrzędów i zwyczajów, stylu życia lokalnych społeczności, jak również form architektonicznych, będących detalami przestrzeni małych ojczyzn.

Szczegółowymi celami tych badań było przeprowadzenie w granicach województwa mazowieckiego:

- identyfikacji obszarów wyróżniających się:
 - lokalną i regionalną tradycją,
 - kultywowaniem obrzędów i zwyczajów,
 - występowaniem przywiązania ludności do miejsca,
 - szczególnymi i charakterystycznymi cechami składników materialnych, będących detalami przestrzeni dla badanych jednostek administracyjnych,
- pozyskania informacji na temat materialnych, jak i niematerialnych dowodów tradycji.

Badania ankietowe przeprowadzone zostały przez zespół badawczy Zakładu Gospodarki Przestrzennej i Nauk o Środowisku Przyrodniczym Politechniki Warszawskiej wśród mieszkańców gmin województwa mazowieckiego (poziom gmin – NUTS 5).

Na etapie interpretacji uzyskanych odpowiedzi nastąpiła ocena cech syntetycznych: tradycji, tożsamości i swojskości, wskazanych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych.

Metodologia badania

Badania realizowane były za pomocą kwestionariusza-ankiety opracowanego przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie (zał. 1).

Kwestionariusz zawierał nagłówek informujący o charakterze badań, metryczkę oraz dziewięć pytań zamkniętych jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, z możliwością rozwinięcia swojej odpowiedzi w przypadku braku pasującej opcji.

Badanie prowadzone było przy wykorzystaniu czterech zróżnicowanych metod.

W pierwszym etapie badania stworzony został na podstawie kwestionariusza formularz ankiety w wersji elektronicznej, dostępny na serwerze Politechniki Warszawskiej. Link do ankiety wraz z formularzami w wersji tradycyjnej zostały przesłane mailowo oraz przez media społecznościowe (**badanie ankietowe CAWI**) do Urzędów Gmin, sołtysów, Kół Gospodyń Wiejskich, skansenów, domów kultury.

W ten sposób uzyskano około 25% wszystkich zebranych odpowiedzi.

Równolegle do ankiet w wersji elektronicznej zespół badawczy podejmował kontakt telefoniczny (**metoda CATI**) z ww. jednostkami gminnymi, organizacjami (np. Koła Gospodyń

Wiejskich), do których brak było kontaktu mailowego. W wyniku badania CATI uzyskano około 20% wszystkich zebranych odpowiedzi.

Znaczny udział uzyskanych odpowiedzi w ramach badania ankietowego pochodził z wywiadu terenowego wykonanego wśród mieszkańców **metodami CAPI** oraz **PAPI**. Z gmin objętych tego typu badaniem można wymienić m.in. Warszawę, Radom, Kotuń czy Siedlce. W większości były to badania metodą CAPI, podczas których odpowiedzi ankietowanych zapisywane były bezpośrednio na nośniku elektronicznym (smartfon, tablet), w który zaopatrzeni byli ankierzy. W wyniku badania CAPI uzyskano około 35% wszystkich zebranych odpowiedzi.

W niektórych przypadkach wykorzystano również metodę PAPI z użyciem tradycyjnego kwestionariusza papierowego. Odpowiedzi zostały następnie przeniesione po zakończeniu wywiadu do elektronicznej bazy danych. W wyniku badania PAPI uzyskano około 15% wszystkich zebranych odpowiedzi.

Zgodnie z założeniami przyjętymi w zapytaniu ofertowym i umowie, próba badawcza została uzależniona od liczby mieszkańców danej gminy. W gminach zamieszkałych przez nie więcej niż 10 000 mieszkańców zebranych zostało (w zróżnicowany sposób) przynajmniej po 15 ankiet w gminie. Jednostki, w których mieszka od 10 001 do 30 000 osób – 25 ankiet w każdej z nich. W gminach większych, zamieszkałych przez ponad 30 000 osób, przeprowadzonych zostało po min. 30 ankiet. Szczególnie potraktowane zostały miasta subregionalne (Płock, Radom, Ciechanów, Ostrołęka, Siedlce) – po 50 ankiet oraz m. st. Warszawa – 100 ankiet. Sumarycznie zrealizowanych zostało 6160 ankiet, co całkowicie wypełnia opisane powyżej założenia Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego przyjęte dla deklarowanej próby badawczej.

Wszystkie ankiety zostały zebrane w jednolitej bazie danych, niezależnie od sposobu pozyskania. Dzięki temu możliwe było analizowanie wszystkich wyników badania w jednym miejscu, bez konieczności integracji kilku źródeł. Dane te zostały podzielone w celu analizy statystycznej wg grup wiekowych, płci i wykształcenia.

Charakterystyka cech syntetycznych

Do głównych celów realizowanych badań należało rozpoznanie i ocena syntetycznych cech krajobrazu w postaci tradycji, tożsamości i swojskości na obszarze województwa mazowieckiego. Aby poprawnie interpretować te cechy, należy je odpowiednio zdefiniować.

Według Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych **tradycja, tożsamość i swojskość** zostały przedstawione w formie cech syntetycznych, tzn. charakterystyk obejmujących w sposób ogólny zjawiska niemierzalne bezpośrednio, mające charakter złożony i zależne od bardzo wielu cech szczegółowych. W tym przypadku są one wynikiem złożonego procesu, na który składają się odpowiedzi udzielone przez respondentów w badaniu ankietowym oraz wykonane na nich operacje matematyczne.

Cechy syntetyczne zostały zdefiniowane zgodnie z założeniami audytu krajobrazowego:

Tradycja to m.in. kultywowanie i przekazywanie z pokolenia na pokolenie różnych treści kultury (obyczaje, poglądy, wierzenia, zwyczaje itd.), a także regionalnych wzorów budownictwa, architektury, detalu stylistycznego oraz sposobu użytkowania ziem.

Tożsamość to identyfikowanie się przez mieszkańców ze swoim regionem, z wytworzonym zespołem składników materialnych krajobrazu oraz niematerialnych wartości, w tym: idei, przekonań, poglądów politycznych, religijnych, przynależności historycznych, etnicznych oraz językowych.

Swojskość to wykształcenie się związków przynależności i przywiązania ludności do miejsca.

Definicje te posłużyły m.in. do sformułowania zasad obliczenia wartości poszczególnych cech na podstawie odpowiedzi ankietowanych. Pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety zostały przypisane poszczególnym cechom wraz z wagami przyporządkowanymi do konkretnych odpowiedzi.

W skład oceny **tradycji** wchodziły odpowiedzi na pytania dotyczące kultywowania w gminie tradycji, obrządków i zwyczajów, występowania pozostałości tradycyjnej zabudowy/architektury regionu etnograficznego, do którego przynależy dana gmina, a także funkcjonowania Kół Gospodyń Wiejskich.

Tożsamość podlegała ocenie na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące tego, jak długo respondent mieszka w danej gminie, jak często uczestniczy w wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów, za co ceni miejsce swojego zamieszkania, a także ponownie pytania związane z działalnością Kół Gospodyń Wiejskich i regionu etnograficznego.

Swojskość była natomiast oceniana na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące tego, czy ankietowany czuje związek ze swoim miejscem zamieszkania, czy uczestniczy w życiu społecznym swojej miejscowości (m.in. w zebraniach sołectwa, rady mieszkańców lub stowarzyszeń, w organizacji imprez), a także ponownie związane z funkcjonowaniem Kół Gospodyń Wiejskich oraz tym, jak długo respondent mieszka w danej gminie.

Województwo mazowieckie i jego dziedzictwo kulturowe

Województwo mazowieckie dzięki położeniu w centrum Polski, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, a także za przyczyną pełnienia przez m.st. Warszawę funkcji metropolitalnych, odgrywa ważną rolę zarówno jako generator ruchu turystycznego, ale także jako niezwykle istotny region z punktu widzenia gospodarczego. Swoją przewagę konkurencyjną buduje na kilku unikatowych i przenikających się wzajemnie czynnikach, w tym: potencjale gospodarczym dużych miast, walorach naturalnych i kulturowych, a także na lokalnym bogactwie tradycyjnego polskiego krajobrazu [Arcipowska 2017].

Ten złożony i dualny charakter regionu umożliwia owocne spędzenie czasu w sposób ciekawy i niezapomniany dla wielu grup odbiorców: turystów zainteresowanych aktywnym

wypoczynkiem na łonie przyrody, osobom zainteresowanym polską i lokalną historią, czy miłośnikom lokalnej kultury i tradycji ludowej, która na obszarze historycznego Mazowsza jest niezwykle bogata.

„Na ukształtowanie się specyficznych cech kultury ludowej na Mazowszu, na jej zróżnicowanie oraz wyodrębnienie się poszczególnych grup etnograficznych, wpłynęło wiele czynników. Warunki wewnętrzne, usytuowanie dzielnicy względem innych ziem oraz środowisko geograficzne, które determinowało procesy osadnicze, liczbę mieszkańców, określało typ gospodarowania – to istotne czynniki różnicujące” [Grabowska 2019].

Bez względu na wspomniane wyżej czynniki historyczne, gospodarcze, geograficzne i ekonomiczne, na terenie Mazowsza wyodrębnia się dziewięć głównych regionów etnograficznych, w tym jeden mikroregion. Są to regiony [Plan ... 2018, s. 73; Braun 1999, s. 45-55]:

- iłżecko-starachowicki,
- kołbielski,
- kozienicki,
- kurpiowski,
- łowicki,
- opoczyńsko-konecko-przysuski,
- podlaski,
- sannicki,
- mikroregion Urzecze.

Niekiedy w literaturze przedmiotu odnaleźć można inny podział, dzieląc region kurpiowski na Kurpie Zielone i Kurpie Białe, czy wyróżniając jako osobny mikroregion – Powiśle Maciejowickie [Fischer 1934, s. 127].

Według badań i raportu opracowanego przez D.Arcipowską [2017], dziedzictwo kultury ludowej na terenie województwa jest kontynuowane wycinkowo, a nawet punktowo. Pośród regionów historyczno-etnograficznych na Mazowszu żywą kontynuację tradycji ludowej widać przede wszystkim na Kurpiach. Niewielkimi ośrodkami regionów etnograficznych są Sanniki i Kołbiel.

Warto podkreślić, że w województwie mazowieckim, poza granicami historycznego Mazowsza, można wskazać „graniczne” regiony etnograficzne – podlaski region etnograficzny we wschodniej części województwa oraz historycznie należące do Małopolski regiony etnograficzne: kozienicki, opoczyńsko-konecko-przysuski oraz iłżecko-starachowicki.

Każdy z wymienionych regionów etnograficznych cechują odrębne zwyczaje i tradycje przekazywane z pokolenia na pokolenia. Jednym z najważniejszych elementów tożsamości lokalnej jest strój ludowy ubierany przez mieszkańców z okazji obchodów świąt i ważnych wydarzeń. Analiza mediów społecznościowych oraz stron internetowych poszczególnych jednostek wskazała jednak na to, że obecnie są one zakładane bardzo często jedynie przez lokalne zespoły folklorystyczne i grupy rekonstruujące dawne wydarzenia historyczne. Jedyną okazją, często wykorzystywaną do prezentacji stroju ludowego, są dożynki – święto plonów obchodzone cały czas w większości gmin województwa mazowieckiego.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego Mazowsza są pozostałości tradycyjnej zabudowy i architektury, często będące znakiem rozpoznawczym danego regionu.

Do najważniejszych z nich zaliczamy [*Plan...* 2018, s. 73, 139]:

- osadnictwo drobnoszlacheckie – typowe dla północnej i wschodniej części województwa, ślady tego osadnictwa są stosunkowo liczne i stanowią wyraźny element krajobrazu;
- osadnictwa puszczańskie – związane z Puszczą Kampinoską i Kurpiowską, obecnie słabo zachowane;
- osadnictwo olenderskie – typowe dla terenów zalewowych doliny Wisły, związane z działalnością osadników na teren zalewowy, w tym poprzez budowę urządzeń hydrotechnicznych;
- osadnictwo żydowskie – rozproszone na obszarze Mazowsza, występujące w miejscach obecności społeczności żydowskiej w okresie od XVIII do początków XX w.;
- architektura świdermajer – drewniana architektura letniskowa charakterystyczna dla obszaru położonego na południowy wschód od Warszawy, przede wszystkim w powiecie otwockim.

Wyniki analizy materiałów zastanych zostaną w dalszej części raportu zestawione z wynikami prowadzonego badania ankietowego w celu oceny słuszności i zgodności z odpowiedziami ankietowanych.

Wyniki badań

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych wskaźniki obliczone w ramach każdej z trzech cech syntetycznych mieszczą się w przedziałach:

Tradycja – 2 przedziały:

- krajobrazy tradycyjne (obiekty lub zjawiska, świadczące o zachowaniu tradycji występują punktowo, tworzą ciągi lub nieregularne zbiory na ponad 50% powierzchni opisywanego obszaru),
- krajobrazy, w których nie ujawniają się ślady tradycji (nie ujawniają się bezpośrednio ślady tradycji lokalnych lub regionalnych oraz ujawniają się na poniżej 50% powierzchni danego krajobrazu).

Tożsamość – 3 przedziały:

- krajobrazy wykazujące cechę tożsamości (ponad 75% badanych wykazało ten rodzaj identyfikacji z miejscem),
- krajobrazy tracące cechę tożsamości lub ją zyskujące (wyniki ankietyzacji wynoszą 25–75%),
- krajobrazy pozbawione cechy tożsamości (poniżej 25% badanych pozytywnie oceniło swoją identyfikację z miejscem).

Swojskość – 3 przedziały:

- krajobrazy mające cechę swojskości (ponad 75% ankietowanych potwierdziło istnienie związków przynależności i przywiązania do miejsca),
- krajobrazy tracące cechę swojskości lub ją zyskujące (wyniki ankietyzacji wynoszą 25–75%),

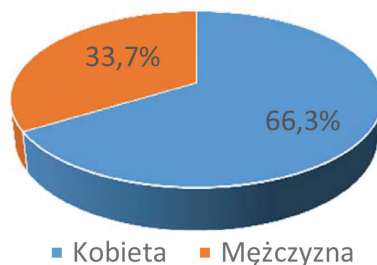
- krajobrazy pozbawione cechy swojskości (poniżej 25% ankietowanych potwierdziło istnienie związków przynależności i przywiązania do miejsca).

Uzyskane wyniki – statystyka opisowa

Płeć respondentów

Spośród 6160 respondentów występuje następujący rozkład danych w zakresie płci. Większość respondentów stanowiły kobiety (66,3%). W przypadku ankiet prowadzonych metodami CAWI, CATI i PAPI znacznie chętniej odpowiadały one na pytania zawarte w badaniu niż mężczyźni (ryc. 1).

Płeć	Liczba
Kobiety	4 081
Mężczyźni	2 079
Razem	6 160

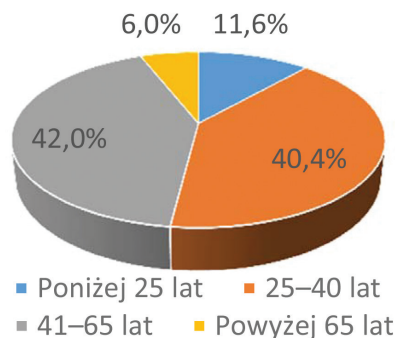
Ryc. 1. Udział procentowy grup ankietowanych ze względu na płeć

Źródło: opracowanie własne

Wiek respondentów

Spośród 6160 respondentów występuje następujący rozkład danych dotyczących wieku respondentów. W badaniu dominowały dwie grupy wiekowe – 25–40 lat oraz 41–65 lat (sumarycznie 82,4% wszystkich ankietowanych). W ośrodkach miejskich dość aktywną grupą były osoby poniżej 25 lat (11,6%), które chętnie wzięły udział w badaniu. Najmniej zainteresowana ankietą była grupa w wieku powyżej 65 lat (6,0%) (ryc. 3).

Wiek	Liczba
Poniżej 25 lat	714
25–40 lat	2 488
41–65 lat	2 586
Powyżej 65 lat	372
Razem	6 160

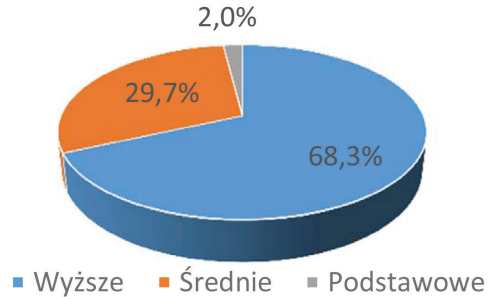
Ryc. 3. Udział procentowy grup ankietowanych ze względu na wiek

Źródło: opracowanie własne

Wykształcenie respondentów

Spośród 6160 respondentów występuje następujący rozkład danych dotyczących wykształcenia. Dominującą grupą osób, które wzięły udział w badaniu są osoby z wyższym wykształceniem, zaś kolejną respondenci o wykształceniu średnim (68,3% i 29,7% ankietowanych) (ryc. 2).

Wykształcenie	Liczba
Wyższe	4 209
Średnie	1 828
Podstawowe	123
Razem	6 160

Ryc. 2. Udział procentowy grup ankietowanych ze względu na wykształcenie

Źródło: opracowanie własne

Analiza wyników ze względu na płeć, wiek i wykształcenie respondentów

Analizując wyniki badania ankietowego, uwzględniając charakterystykę osób udzielających odpowiedzi na zadane pytania, można zauważyć następujące zależności zaobserwowane wśród respondentów:

- W wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów rzadziej brali udział mężczyźni (wśród mężczyzn odpowiedzi „rzadko” i „nigdy” stanowiły 34,1% wszystkich odpowiedzi, zaś wśród kobiet 31,3%);
- W wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów częściej uczestniczyły osoby z wykształceniem średnim i podstawowym niż wyższym (wśród osób z wykształceniem wyższym odpowiedzi „zawsze” i „często” stanowiły 36,7% wszystkich odpowiedzi, zaś wśród osób z wykształceniem średnim i podstawowym odpowiednio 39,1% oraz 43,9%);
- W wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów najczęściej uczestniczyły osoby w wieku powyżej 65 lat, zaś najrzadziej w wieku poniżej 25 lat (wśród osób w wieku powyżej 65 lat odpowiedzi „zawsze” i „często” stanowiły 44,1% wszystkich odpowiedzi, zaś wśród osób w wieku poniżej 25 lat 32,8%; dla porównania dla osób w wieku 25–40 lat i 41–65 lat było to odpowiednio 36,0% oraz 39,5%);
- W wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów najczęściej brały udział osoby mieszkające w danej gminie od urodzenia i dłużej niż 30 lat, zaś najrzadziej mieszkające w niej do 5 lat (wśród osób mieszkających w danej

gminie od urodzenia i dłużej niż 30 lat odpowiedzi „zawsze” i „często” stanowiły odpowiednio 42,0% i 46,0% wszystkich odpowiedzi, zaś mieszkające w niej do 5 lat 22,6%; dla porównania dla osób mieszkających tam od 6 do 15 lat i od 16 do 30 lat było odpowiednio 29,4% oraz 31,0%).

Powyższe dane, wraz z wiedzą pozyskaną w wyniku analizy odpowiedzi na poszczególne pytania, pozwoliły w dalszej części artykułu na wskazanie charakterystyki dwóch grup osób – najbardziej i najmniej zaangażowanej ze względu na uczestnictwo w życiu społecznym miejscowości, tradycjach, obrzędach i zwyczajach oraz odczuwalny związek z miejscem zamieszkania.

Identyfikacja i ocena cech syntetycznych krajobrazu na obszarze województwa

Ocena cech syntetycznych krajobrazu oraz podanie ich wartości zostały dokonane na podstawie metodyki zamieszczonej w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych i wartości wskaźników zdefiniowane przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego. Odpowiedziom na poszczególne pytania zostały przypisane wagi, a następnie przemnożone przez odpowiednią liczbę ankiet i przeliczone na wynik procentowy. W ten sposób uzyskane zostały wartości wskaźników cech syntetycznych: tradycja, tożsamość i swojskość.

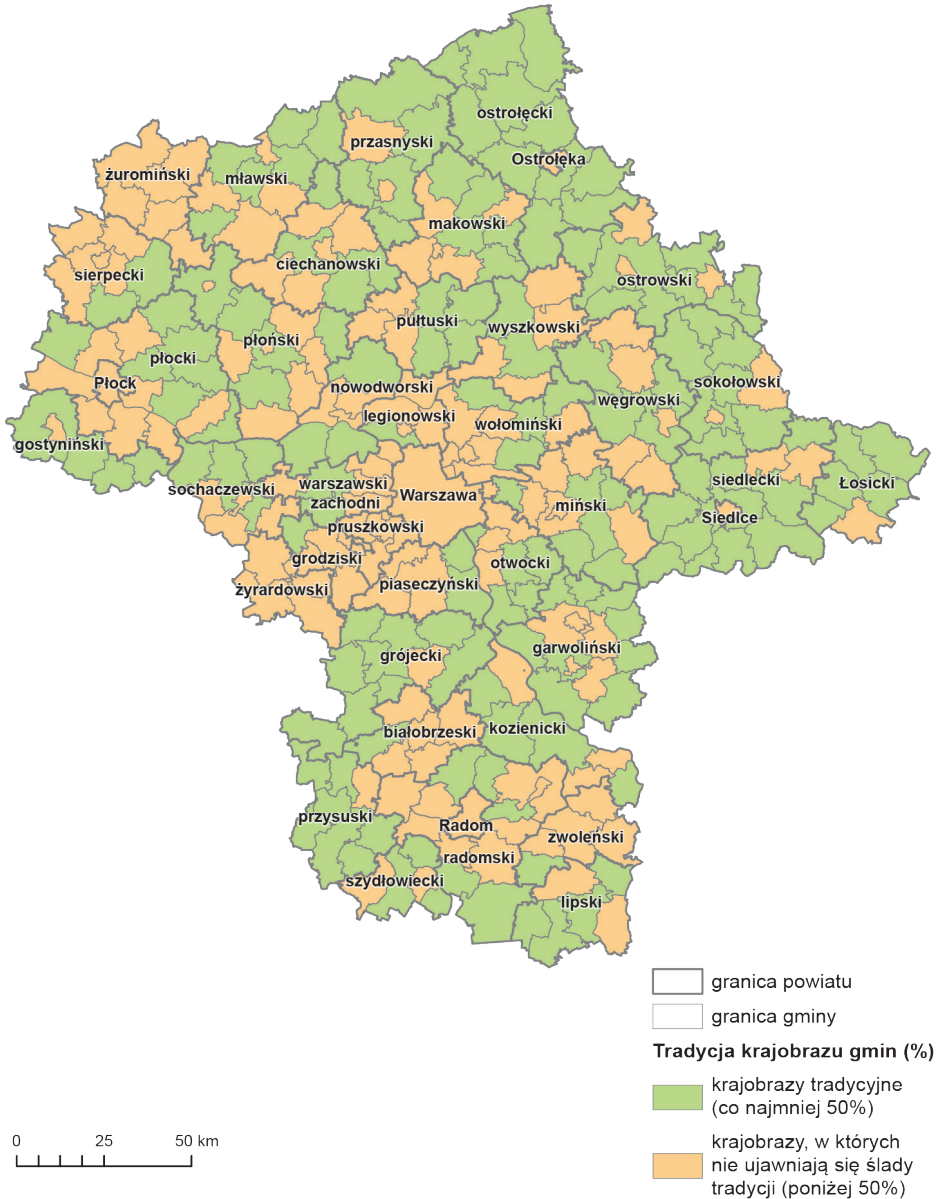
Wyniki, ze względu na znaczenie ich rozkładu przestrzennego, zostały przedstawione w formie map, na których każdej gminie przypisana została uzyskana wartość danego wskaźnika.

Wskaźnik dotyczący **tradycji** wykazuje największe przestrzenne zróżnicowanie na obszarze województwa mazowieckiego (ryc. 4). Wartości poniżej 50%, wskazujące na brak widocznych śladów tradycji w krajobrazie lokalnym, występują w 153 gminach, przede wszystkim są to gminy miejskie i miejsko-wiejskie o liczbie mieszkańców powyżej 30 tys., a także gminy sąsiednie – podmiejskie, pełniące charakter „sypialni” dużych miast. Mieszkańcy wskazują w nich przede wszystkim na przywiązanie spowodowane położeniem względem miejsca pracy, nie uczestniczą jednak aktywnie w życiu społecznym i wydarzeniach organizowanych w ich miejscu zamieszkania.

Ze względu na duże zróżnicowanie wartości otrzymanego wskaźnika, trudne do interpretacji przy przyjęciu jedynie dwóch przedziałów, dla których wartością graniczną jest 50%, dokonano ponownej symbolizacji, przyjmując cztery przedziały (0–25%, 25,1–50%, 50,1–75%, 75,1–100%).

Wartość wskaźnika Tradycja

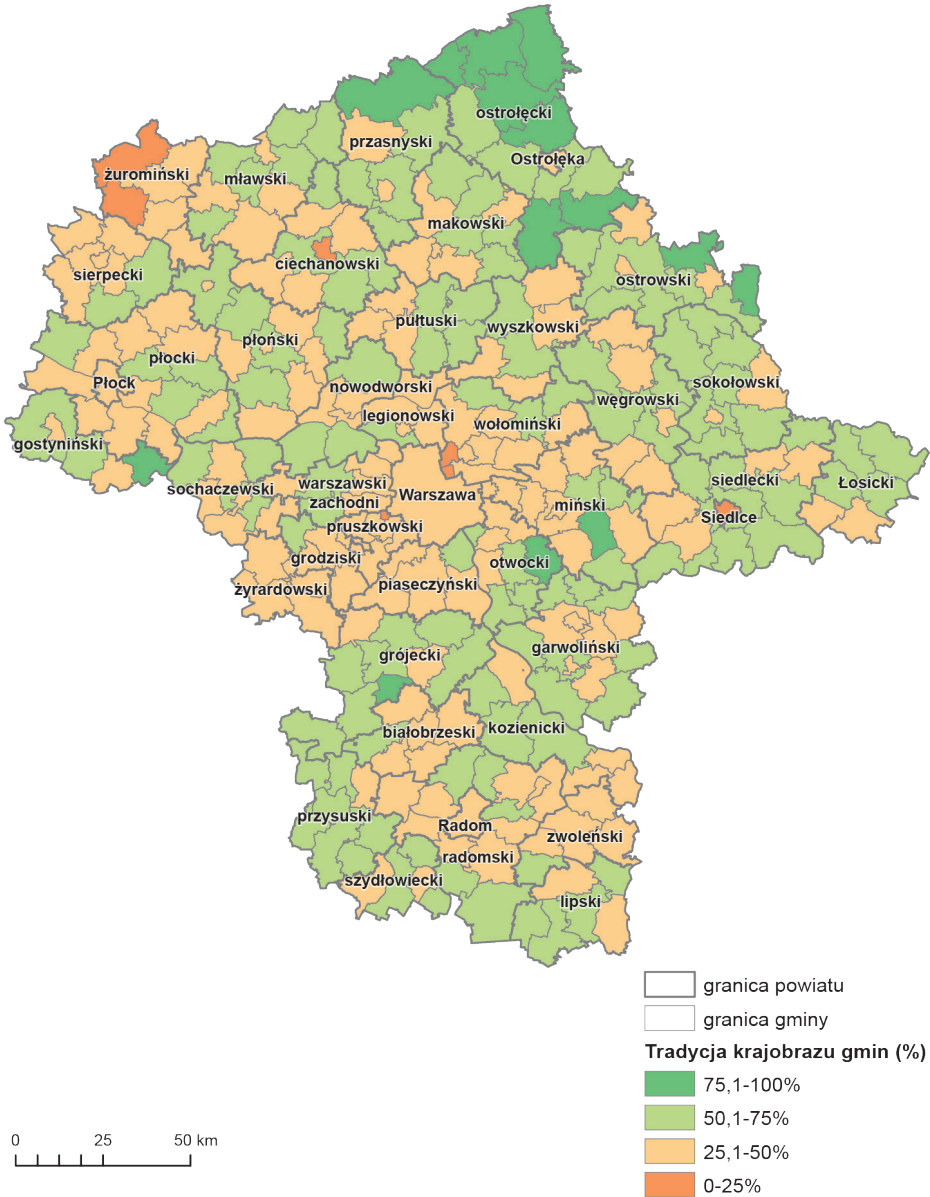
(zgodnie z metodyką Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych)

Ryc. 4a. Mapa wartości wskaźnika Tradycja na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 1)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Wartość wskaźnika Tradycja

Ryc. 4b. Mapa wartości wskaźnika Tradycja na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 2)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Dzięki temu stwierdzono, że wartości najwyższe (powyżej 75 %) uzyskiwały gminy stanowiące centra swoich regionów etnograficznych, ośrodki rozwoju lokalnego folkloru. Gminy miejskie często zajmowały w tym zestawieniu końcowe miejsca, osiągając średnio maksymalnie 50%. Większość pozostałych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich osiągała wyniki 50,1–75%. W gminach tych około 50% mieszkańców dostrzega znaczenie tradycji i dziedzictwa, natomiast pozostała część nie zwraca na ten aspekt większej uwagi. Najwyższą wartość osiągnęła gmina Goszczyn (pow. grójecki) (91,7%), zaś najniższą miasto Ciechanów – 14,0%. Wysokie wyniki osiągnęły także gminy – Kadzidło (89,8%), Czerwin (87,5%), obie położone w pow. ostrołęckim oraz Sanniki – gmina miejsko-wiejska, położona w pow. gostynińskim (85,8%), zaś niskie gminy Ząbki (17,8%), Piastów (18,5%) i Marki (20,4%).

Znacznie lepiej kształtują się natomiast wskaźniki tożsamości i swojskości. Znaczna większość mieszkańców województwa mazowieckiego odczuwa przynajmniej częściowo związek ze swoim miejscem zamieszkania, co potwierdzają również prowadzone wcześniej badania ankietowe na zlecenie MBPR.

Wskaźniki **tożsamość** i **swojskość** prezentują więc mniejsze zróżnicowanie wartości na obszarze województwa.

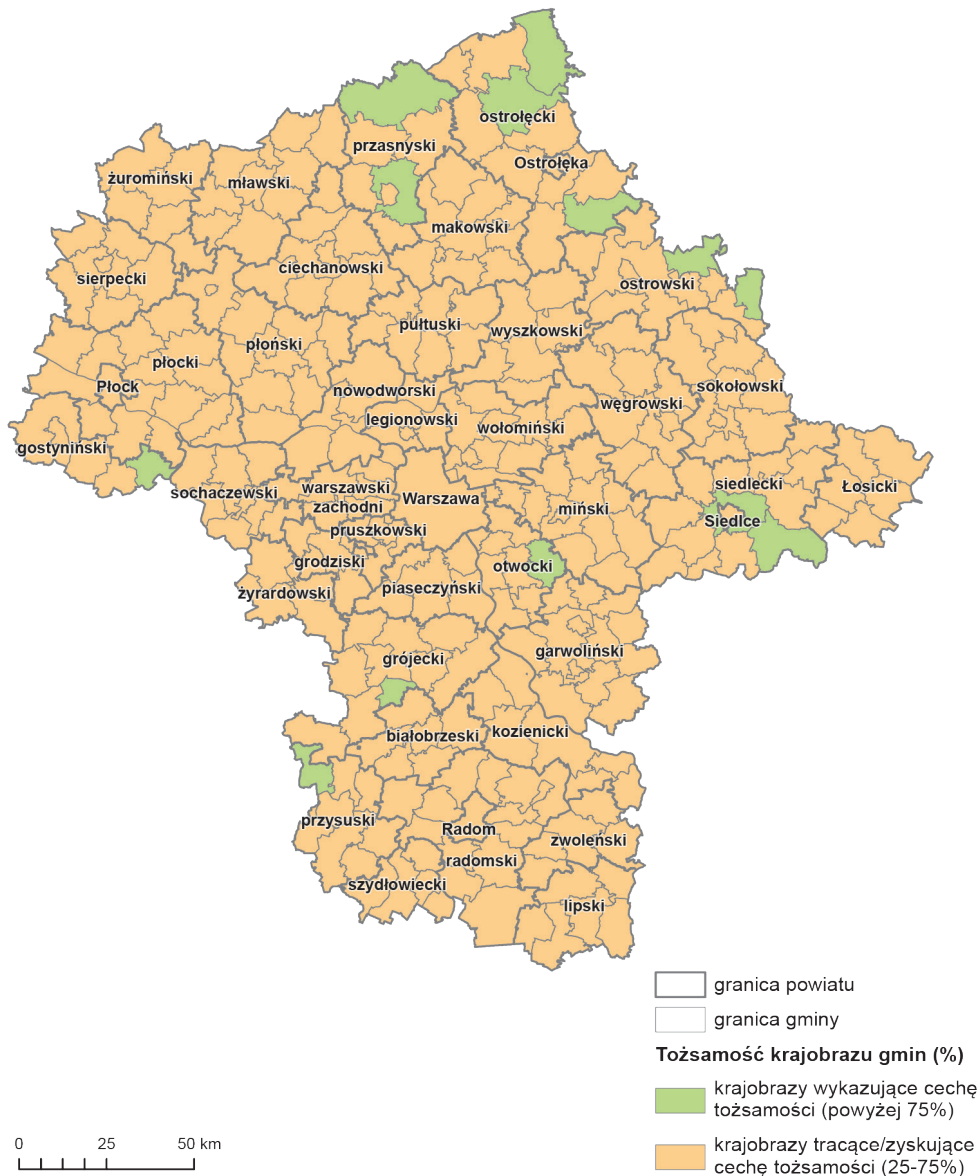
Rozmieszczenie wartości wskaźnika **tożsamość** jest zbliżone do wskaźnika tradycja, natomiast wskaźnik ten osiąga wyższe wartości (ryc. 5). Warto zauważyć, że żadna z gmin nie osiągnęła wyniku poniżej 25%, dlatego na mapie uwzględnione zostały jedynie dwa przedziały (25–75% i powyżej 75%). Oznacza to, że mieszkańcy województwa mazowieckiego w większości identyfikują się ze swoim miejscem zamieszkania, jednakże w wielu gminach miejskich wskaźnik ten sugeruje stopniową utratę cech tożsamości (zgodnie z kryteriami zawartymi w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych).

Ponownie, ze względu na duże zróżnicowanie wartości otrzymanego wskaźnika, trudne do interpretacji przy przyjęciu jedynie dwóch przedziałów, dokonano ponownej symbolizacji, przyjmując cztery przedziały (20–40%, 40,1–60%, 60,1–80%, 80,1–100%). Gminy tradycyjne, w których kultywuje się lokalne tradycje i obrzędy, osiągnęły wartości 60,1–80%, 80,1–100% (115 gmin), natomiast pozostałe gminy miejskie i miejsko-wiejskie mieszczą się w przedziale 40,1–60%. Najwyższą wartość osiągnęła gmina Sanniki – stolica sannickiego regionu etnograficznego – 89%, zaś najniższą miasto Siedlce – 37,6%.

Najwyższe wartości wskaźnika **swojskość** (ryc. 6) osiągnęły gminy wiejskie, w których kultywuje się lokalne tradycje i obrzędy, natomiast gminy miejskie i miejsko-wiejskie osiągały wartości około 50%. Wyraźnie jednak, co innego decyduje o charakterze tego przywiązania. Dla mieszkańców gmin tradycyjnych duże znaczenie odgrywają walory naturalne i historyczne, natomiast dla mieszkańców miast i innych dużych gmin kluczowym okazywało się położenie względem miejsca pracy i przyjazne sąsiedztwo. Najwyższą wartość osiągnęła gmina Sanniki – 86,3%, zaś najniższą miasto Raciąż – 44,1%. Warto zauważyć, że również w przypadku wskaźnika swojskości żadna z gmin nie osiągnęła wyniku poniżej 25%, dlatego na mapie uwzględnione zostały jedynie dwa przedziały (25–75% i powyżej 75%). Oznacza to, że mieszkańcy województwa mazowieckiego w większości wykazują przywiązanie do swojego miejsca zamieszkania, jednakże w wielu gminach miejskich wskaźnik ten sugeruje stopniową utratę cech swojskości.

Wartość wskaźnika Tożsamość

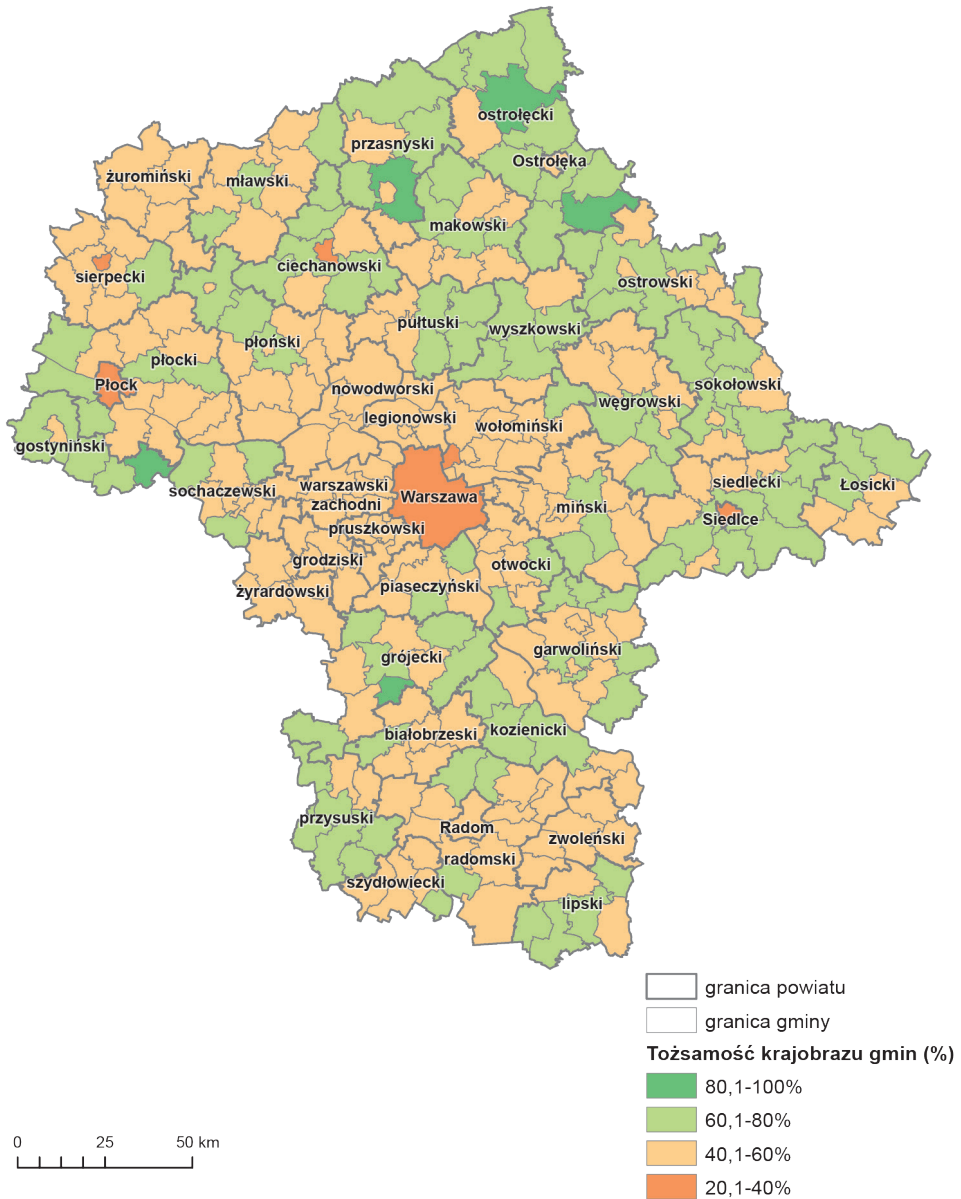
(zgodnie z metodyką Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku
w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych)

Ryc. 5a. Mapa wartości wskaźnika Tożsamość na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 1)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Wartość wskaźnika Tożsamość

Ryc. 5b. Mapa wartości wskaźnika Tożsamość na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 2)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Wartość wskaźnika Swojskość

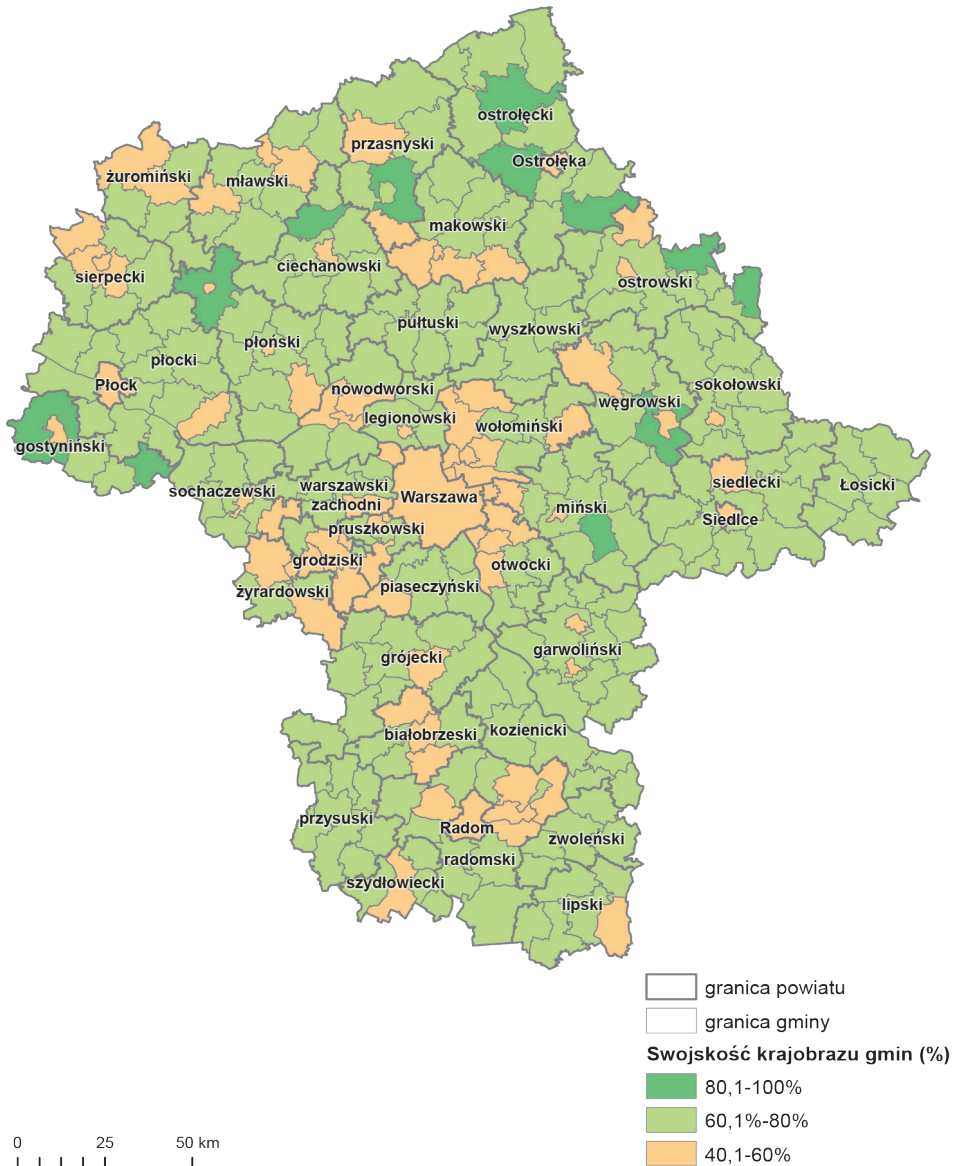
(zgodnie z metodyką Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 roku
w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych)

Ryc. 6a. Mapa wartości wskaźnika Swojskość na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 1)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Wartość wskaźnika Swojskość

Ryc. 6b. Mapa wartości wskaźnika Swojskość na obszarze woj. mazowieckiego (wersja 2)

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi ankietowanych, metodyki oceny cech syntetycznych krajobrazu oraz danych Państwowego Rejestru Granic

Ponownie, ze względu na duże zróżnicowanie wartości otrzymanego wskaźnika, trudne do interpretacji przy przyjęciu jedynie dwóch przedziałów, dokonano ponownej symbolizacji, przyjmując trzy przedziały (40,1–60%, 60,1–80%, 80,1–100%). Najwyższe wartości wskaźnika osiągnęły gminy wiejskie (60,1–80%, 80,1–100%), w których kultywuje się lokalne tradycje i obrzędy, natomiast również gminy miejskie i miejsko-wiejskie osiągały satysfakcjonujące wartości (40,1–60%).

Aby potwierdzić ww. zależności dotyczące zróżnicowania odpowiedzi w zależności od płci, wieku i wykształcenia respondentów, dokonano obliczeń sumarycznych wartości wskaźników dla dwóch skrajnych grup:

- najbardziej zaangażowanej – kobiety w wieku 41–65 lat i powyżej 65 lat, z wykształceniem średnim i podstawowym, zamieszkujące w gminie od urodzenia lub dłużej niż 30 lat,
- najmniej zaangażowanej – mężczyźni w wieku poniżej 25 lat i 25–40 lat, z wykształceniem wyższym, zamieszkujący w gminie do 5 lat lub od 6 do 15 lat.

Na podstawie tej analizy można jednoznacznie stwierdzić, że sumaryczne wartości dla obszaru całego województwa mazowieckiego dla wszystkich trzech wskaźników – tradycji, tożsamości i swojskości, wykazały znaczne rozbieżności w zależności od parametrów decydujących o przynależności do wymienionych wyżej grup:

Nazwa wskaźnika	Wartość – grupa najbardziej zaangażowana	Wartość – grupa najmniej zaangażowana
Tradycja	48,20%	44,30%
Tożsamość	61,50%	39,10%
Swojskość	72,60%	47,50%

Osoby bardziej zaangażowane w lokalne tradycje, obrzędy i zwyczaje przyczyniły się do osiągnięcia wyższej wartości każdego z analizowanych wskaźników. Najbardziej widoczne rozbieżności dotyczą wskaźników tożsamości i swojskości – osoby te wykazują większe przywiązanie do swojego miejsca zamieszkania, identyfikują się również ze swoim regionem, w przeciwieństwie do osób najmniej zaangażowanych. Mniejsze różnice dotyczą natomiast wskaźnika tradycja (wartości odpowiednio 48,20% i 44,30%). Na jego wartość ma bowiem wpływ przede wszystkim stopień zachowania poszczególnych tradycji w regionie, a w mniejszym stopniu zaangażowanie poszczególnych mieszkańców. Ponownie jednak wyższą wartość osiągnął wskaźnik obliczony dla grupy najbardziej zaangażowanej.

Podsumowanie i wnioski

W wyniku przeprowadzonego badania ankietowego sumarycznie zgromadzono 6160 wypełnionych kwestionariuszy. Na ich podstawie dokonano analizy uzyskanych danych pod względem występowania obszarów wyróżniających się lokalną i regionalną tradycją, kultywowaniem obrzędów i zwyczajów, występowaniem przywiązania ludności do miejsca na obszarze województwa mazowieckiego.

Następnie przeprowadzona została ocena cech syntetycznych krajobrazu oraz podane wartości wskaźników tradycji, tożsamości i swojskości dla każdej gminy w województwie. W ten sposób stwierdzono występowanie dużego przywiązania do tradycji w gminach stanowiących centra swoich regionów etnograficznych, ośrodkach rozwoju lokalnego folkloru oraz znacznie niższego poziomu w gminach miejskich i miejsko-wiejskich województwa mazowieckiego.

Wyniki badania ankietowego są zgodne z dotychczasowymi badaniami prowadzonymi na temat kultury, tradycji i folkloru na obszarze województwa mazowieckiego [Fischer 1934, s. 127; Braun 1999, s. 45-55]. Regionami najbardziej aktywnymi w zakresie tradycji ludowych są przede wszystkim Kurpie oraz mniejsze regiony – w tym kołbielski i sannicki. Widoczna jest również wskazywana w raportach wycinkowość i punktowość rozmieszczenia tych elementów. Szczególnie jest to widoczne w gminach wchodzących w skład pozostałych regionów etnograficznych lub nienależących historycznie do żadnego z tych regionów.

Jak wynika z badań prowadzonych na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w 2019 r. pt. *Sporządzenie i wstępne opracowanie ankiet dotyczących krajobrazu pospolitego gmin województwa mazowieckiego oraz Możliwości wykorzystania baz danych dotyczących rewitalizacji i krajobrazu pospolitego gmin województwa mazowieckiego w kontekście założeń Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK) i Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych* [Kuzak, Maciejewska, Wendland 2019; Czarnecka, Kuzak, Maciejewska 2020], mieszkańcy interesują się często wyłącznie swoją posiadłością i tym, co znajduje się w jej sąsiedztwie, natomiast dopóki sprawy lokalne nie ingerują w ich własność i komfort życia, nie podejmują żadnej dodatkowej aktywności.

Wyniki badania mogą być w pewnym zakresie zaburzone poprzez niedbałe wypełnianie ankiety przez niektórych ankietowanych lub pomijanie bardziej złożonych pytań na rzecz udzielania jedynie odpowiedzi na pytania zamknięte, a także aktualną sytuację epidemiczną i niewielki udział wśród osób ankietowanych respondentów o wykształceniu podstawowym, w wieku powyżej 65 lat. Mimo to badanie pozwoliło na wskazanie zależności i tendencji, z uwzględnieniem położenia gminy, jej charakteru, a także informacji na temat ankietowanego (płeć, wiek, wykształcenie).

Przeprowadzone badanie wraz z analizą i interpretacją wyników stanowić może dobry wkład w przygotowywany audyt krajobrazowy województwa, przedstawiając poziom świadomości i zaangażowania mieszkańców w kulturę, tradycję, obrzędy oraz życie społeczne poszczególnych gmin. Wyniki badań wskazują, że ten poziom jest obecnie w województwie mazowieckim na średnim poziomie. Tylko od świadomej polityki w zakresie promocji lokalnej kultury i tradycji oraz zachęcania młodych pokoleń do angażowania się w sprawy swojego miejsca zamieszkania można ten potencjał uratować. W przeciwnym razie elementy wskazywane w ankiecie i składające się na tradycję, tożsamość i swojskość mogą wkrótce ulec zatraceniu.

Literatura

Arcipowska D., 2017, *Wykorzystanie potencjału polskiej wsi do budowania oferty turystyki wiejskiej na przykładzie województwa mazowieckiego*. Prezentacja, Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie.

Braun K., 1999. *Oblicze etnograficzne współczesnego województwa mazowieckiego*, Rocznik Mazowiecki, Tom XI, Płock, s. 39-55.

Czarnecka A., Kuzak Ł., Maciejewska A., 2020, *Możliwości wykorzystania baz danych dotyczących rewitalizacji i krajobrazu pospolitego gmin województwa mazowieckiego w kontekście założeń Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK) i Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych*, Ekspertyza na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego.

Europejska Konwencja Krajobrazowa, (European Landscape Convention), Council of Europe, Doc. 8833, 25 Sept. 2000, (Dz.U. z dn. 29 stycznia 2006 r.).

Fischer A., 1934, *Etnografia Słowińska. Zeszyt trzeci – Polacy*, Książnica-Atlas, Lwów-Warszawa.

Grabowska A., 2019, *O Mazowszu...* (artykuł dostępny na stronie internetowej: <http://www.mazowieckiszlaktradycji.com/artykuly/o-mazowszu>).

Graham B., Howard P., 2008, *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*, Ashgate Publishing Limited, Hampshire.

ICOMOS, 2011, *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*.

Kłosek-Kozłowska D., 2007, *Ochrona wartości kulturowych miast a urbanistyka*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.

Kuzak Ł., Maciejewska A., Wendland A., 2019, *Sporządzenie i wstępne opracowanie ankiet dotyczących krajobrazu pospolitego gmin województwa mazowieckiego oraz Możliwości wykorzystania baz danych dotyczących rewitalizacji i krajobrazu pospolitego gmin województwa mazowieckiego w kontekście założeń Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK) i Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych*. Sprawozdanie z realizacji tematu na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego.

Maciejewska A., Geppert A., Kupidura A., 2017, *Zintegrowane podejście do dziedzictwa kulturowego w gospodarowaniu przestrzeni na przykładzie gminy Konstancin-Jeziorna*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.

Maciejewska A., Wendland A., Kuzak Ł., 2021., *Rewitalizacja. Dzieło Edukacyjne*, Politechnika Warszawska.

Nijhuis S., Lammeren van R., Antrop M., 2011, *Exploring visual landscapes. Introduction, Landscape. Advances in Physiognomic Landscape Research in the Netherlands*, Nijhuis S., Lammeren van R., Hoeven van der F. (red.), Delft University of Technology, Wageningen University, IOS Press, s. 336.

Państwowy Rejestr Granic, 2021, GUGiK, Warszawa.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, 2018, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (Dz.U. z dnia 28 lutego 2019 r. poz. 394).

Smith L., 2006, *Uses of Heritage*, Reutledge, New York.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 r. poz. 710, 954).

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, (Dz.U. z 2021 r. poz. 741).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnienia narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r. poz. 774, 1688).

Załącznik 1

Ankieta

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie prowadzi prace związane z rozpoznaniem niematerialnego i materialnego dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego. Niniejsza ankieta umożliwi identyfikację i ocenę syntetycznych cech krajobrazu w postaci tradycji, tożsamości i swojskości w Państwa gminie. Będzie nam bardzo miło, jeśli zechcą Państwo odpowiedzieć na poniższe pytania.

Powiat	
Nazwa gminy	
Miejscowość/Osiedle	

1. Jak długo mieszka Pani/Pan w tej gminie?
 - Od urodzenia
 - Dłużej niż 30 lat
 - Od 16 do 30 lat
 - Od 6 do 15 lat
 - Do 5 lat
2. Jak często uczestniczy Pani/Pan w wydarzeniach związanych z kultywowaniem regionalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów?
 - Zawsze
 - Często
 - Czasami
 - Rzadko
 - Nigdy
3. Czy wg minie kultywowane są tradycje, obrzędy, zwyczaje? (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)
 - Tak (zaznacz i podkreśl właściwe odpowiedzi):
 - Rękodzieło** (plastyka obrzędowa, ozdoby świąteczne, wycinanka, ozdoby ludowe, rzeźba, garncarstwo, bursztyniarstwo, koronka, haft, stroje ludowe, plecionkarstwo, tkactwo, kowalstwo, bartnictwo, wosk, ciesielstwo, instrumenty, inne);
 - Muzyka i taniec** (zespoły folklorystyczne, śpiew, kapela, zespół śpiewaczy, skrzypce, harmonia, zespół obrzędowy, ligawka, bębenek, saksofon, taniec, inne);

- Architektura wiejska** (skansen, zagroda, obiekt sakralny, kapliczka, dzwonnica, chałupa, kościół, wiatrak, młyn, inne);
 - Kulinaria** (potrawa, produkt regionalny, napoje, pieczywo, produkty mięsne, miód, oleje i tłuszcze, produkty mleczne, ryby, warzywa, owoce, wyroby cukiernicze, zupa, przetwory, inne);
 - Miejsca** (muzea, skanseny, zagrody, organizacje i instytucje, izby regionalne, inne, prywatne kolekcje, inne);
 - Wydarzenia** (warsztaty, jarmarki, koncerty, festiwale, festyny, konkursy, widowiska obrzędowe, przeglądy, inne);
 - Tradycje religijne** (np.: niedziela palmowa, szopka bożonarodzeniowa, kolędnicy, palma wielkanocna, orszak Trzech Króli, inne);
 - Obrzędy i zwyczaje lokalne** (np.: topienie marzanny, oczepiny, puszczenie wianków, dożynki, miodobranie, wykopki, inne);
 - Inne** (jakie?):
 - Nie
4. Czy w Pani/Pana miejscu zamieszkania znajdują się pozostałości tradycyjnej zabudowy / architektury?
- Tak:
 - osadnictwa olenderskiego;
 - osadnictwa drobnoszlacheckiego;
 - osadnictwa puszczańskiego (np. puszcza kurpiowska, puszcza kampinoska);
 - architektury świdermajer;
 - osadnictwa żydowskiego;
 - inne (jakie?)
 - Nie
 - Nie wiem
5. Czy w Pani/Pana miejscu zamieszkania działa Koło Gospodyń Wiejskich?
- Tak (zaznacz i podkreśl właściwe odpowiedzi):
 - organizuje spotkania pokoleniowe, uroczystości lokalne, zabawy taneczne, festyny;
 - integruje społeczność w celu realizacji działań dla dobra miejscowości;
 - organizuje / prowadzi kursy gotowania, pieczenia, szycia i haftowania;
 - promuje / podtrzymuje kulturę ludową poprzez np. wykonanie tradycyjnych pisanek, haftowanych serwet, ozdób choinkowych, inne

- prezentacja regionalnych produktów poprzez np. udział w konkursach kulinarnych, sprzedaż wyrobów;
 - inne (jakie?):
 - Nie
 - Nie wiem
6. Czy zna Pani/Pan region etnograficzny (obszar wyróżniający się odmienną gwarą, ubiorem, budownictwem, zdobnictwem itp.) występujący w najbliższej okolicy w której Pani/Pan mieszka?
- Tak (zaznacz i podkreśl właściwe odpowiedzi):
 - region iłżecko - starachowicki;
 - region kołbielski;
 - region kozienicki;
 - region kurpiowski;
 - region łowicki;
 - region opoczyńsko - konecko - przysuski;
 - region podlaski;
 - region sannicki;
 - mikroregion Urzecze;
 - inne (jakie?)
 - Nie
7. Za co najbardziej ceni Pani/ Pan swoje miejsce zamieszkania? (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)
- Warunki naturalne
 - Walory historyczne
 - Położenie/blisko miejsca pracy
 - Przyjazne sąsiedztwo
 - Trudno powiedzieć
 - Inne powody, jakie
8. Czy czuje się Pani/Pan związana/y ze swoim miejscem zamieszkania?
- Zdecydowanie tak
 - Raczej tak
 - Częściowo tak
 - Raczej nie
 - Zdecydowanie nie

9. Czy uczestniczy Pani/ Pan w życiu społecznym swojej miejscowości (m.in. w zebraniach sołectw, rady mieszkańców lub stowarzyszeń, w organizacji imprez)?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Trudno ocenić
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

Metryczka

Płeć:

- Kobieta
- Mężczyzna

Wiek:

- Poniżej 25 lat
- 25–40 lat
- 41–65 lat
- Powyżej 65 lat

Wykształcenie:

- Podstawowe
- Średnie
- Wyższe

Analysis of synthetic landscape features – tradition, identity and familiarity in the area of the Mazowieckie Voivodeship

ABSTRACT

The subject of this paper was to present the results of a survey concerning the recognition and assessment of synthetic landscape features in the form of tradition, identity and familiarity, conducted on the area of the Mazowieckie Voivodeship.

The aim of the study was to identify areas distinguished by local and regional tradition, cultivation of rituals and customs, the occurrence of people's attachment to a place, or specific and characteristic features of material components that are details of space for the surveyed administrative units, as well as obtaining information on both tangible and intangible evidence of tradition.

The synthetic features of the landscape, i.e. tradition, identity and familiarity, indicated in the Regulation of the Council of Ministers of 11 January 2019 on the preparation of landscape audits were also recognized and evaluated. The survey was carried out among the inhabitants of the Mazowieckie Voivodeship and covered all NUTS 5 administrative units (municipalities).

The research was carried out using a questionnaire developed by the Mazovian Office for Regional Planning (Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego – MBPR) in Warsaw, using four methods of conducting questionnaire surveys – CAWI, CATI, CAPI, PAPI. A total of 6 160 responses were collected. On this basis, the obtained data was analyzed in terms of the structure of the assessment of synthetic landscape features and the values of the indicators of tradition, identity and familiarity were given for each municipality in the voivodeship. The results of the study were compared with the desk research conducted earlier.

On the basis of the research, it was found that there is a high attachment to tradition in municipalities that are the centres of their ethnographic regions, centres of local folklore development, and a much lower level in urban and urban-rural municipalities of the Mazowieckie Voivodeship. At the same time, the vast majority of the inhabitants of the Mazowieckie Voivodeship feel a connection with their place of residence. It does not mean, however, that the level of participation in social life of one's town or city is similar. It is expressed by a moderate level of involvement, and in large cities there is no interest in the matters of the local community.

Key words: questionnaire survey, synthetic landscape features, tradition, identity, familiarity, Landscape Audit, Mazowieckie Voivodeship

Alina Maciejewska, prof. dr hab. – profesor na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, Zakład Gospodarki Przestrzennej i Nauk o Środowisku Przyrodniczym, specjalizuje się w rewitalizacji terenów powojennych i przemysłowych oraz rekultywacji i zagospodarowaniu terenów zdegradowanych. Prezes Naukowego Towarzystwa Rewitalizacji, w latach 2012–2020 Dziekan Wydziału Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej.

Kontakt: Wydział Geodezji i Kartografii, Politechnika Warszawska, pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa
e-mail: alina.maciejewska@pw.edu.pl

Alina Maciejewska, prof. dr hab. (PhD, DSc, Professor) – professor at the Faculty of Geodesy and Cartography at the Warsaw University of Technology, Department of Spatial Management and Environmental Sciences, specializes in the revitalization of post-military and post-industrial areas as well as reclamation and development of degraded areas, President of the Scientific Society for Revitalization, in the years 2012–2020 Dean of the Faculty of Geodesy and Cartography of the Warsaw University of Technology.

Contact: Faculty of Geodesy and Cartography, Warsaw University of Technology, pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa
e-mail: alina.maciejewska@pw.edu.pl

Łukasz Kuzak, mgr inż. – asystent badawczo-dydaktyczny na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, Zakład Gospodarki Przestrzennej i Nauk o Środowisku Przyrodniczym, specjalizuje się w rewitalizacji terenów przemysłowych oraz zastosowaniu analiz przestrzennych w zagospodarowaniu przestrzennym.

Kontakt: Wydział Geodezji i Kartografii, Politechnika Warszawska, pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa
e-mail: lukasz.kuzak@pw.edu.pl

Łukasz Kuzak, mgr inż. (MSc, BEng) – research and teaching assistant at the Faculty of Geodesy and Cartography at the Warsaw University of Technology, Department of Spatial Management and Environmental Sciences, specializes in the revitalization of post-industrial areas and the use of spatial analyzes in spatial development.

Contact: Faculty of Geodesy and Cartography, Warsaw University of Technology, pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa
e-mail: lukasz.kuzak@pw.edu.pl

